

Organizirani kriminal u Bosni i Hercegovini pojam i zakonske regulative

Organized crime in Bosnia and Herzegovina concept and regulations

UVOD

Organizirani kriminal predstavlja jednu od najvećih, najopasnijih i najsloženijih globalnih prijetnji u suvremenom svijetu, koji izravno ugrožava sigurnost i stabilnost, kako na nacionalnoj tako i na regionalnoj, pa i međunarodnoj razini. Borba protiv ovog vida kriminala ne samo da je izazov nego je i prioritet svih zemalja, kao i Bosne i Hercegovine.

Svakoj državi prijete opasnosti sa dvije strane, od organiziranog kriminala i vlastite nesposobnosti da se osigura efikasan pravni okvir za neutralisanje posljedica ovog problema. U nastojanju da se iznađe najprikladniji odgovor pred izazovom organiziranog kriminala došlo je do temeljne promjene u orijentaciji kaznenopravnog sistema, kako na nacionalnom tako i na međunarodnom nivou. Organizirani kriminal je u posljednjih nekoliko godina kao suvremeni fenomen probudilo veliko istraživačko interesiranje u kriminološkoj, kaznenopravnoj, kazneno procesnoj i kriminalističkoj teoriji gotovo svih država suvremenog svijeta.

Imajući u vidu činjenicu da je organizirani kriminal aktualan problem koji traži blagovremeno i adekvatno reagiranje svake države u cilju njegovog suzbijanja, u radu će biti obrađen kaznenopravni aspekt suprotstavljanja organiziranom kriminalu.

Svaka uređena društvena zajednica mora odrediti prioritetne zadatke, glavna usmjerenja, način djelovanja i odgovarajuću organizaciju policije i pravosuđa za borbu protiv organiziranog kriminala. Temelj svake borbe protiv organiziranog kriminala pretpostavlja suradnju državnih organa gonjenja, prvenstveno policije i tužilaštva na nacionalnom nivou, kao i međunarodno povezivanje i suradnju.

ORGANIZIRANI KRIMINAL U BOSNI I HERCEGOVINI

Pojmovno definiranje organiziranog kriminala

Organizirani kriminal danas ozbiljno ugrožava pravni poredak i podrija demokratske institucije gotovo svake zemlje. Zbog specifičnih karakteristika koje nosi sa sobom, postoje brojne poteškoće i nedoumice u sprečavanju i suzbijanju ovog kriminalnog fenomena. Određivanje pojma organiziranog kriminaliteta čini bitnu pretpostavku za njegovo suzbijanje. Ne postoji opće prihvaćena definicija organiziranog kriminala, no postoji konsenzus kriminologa i kriminalista oko bazičnih determinanti ovoga pojma. Neki autori smatraju suvišnim definiciju organiziranog kriminala uvrstiti u kazneno zakonodavstvo zbog njegove dinamičnosti. Nužno je uspostaviti operacionalu definiciju pojma zbog harmonizacije i suradnje tijela zaduženih za suzbijanje istog. Odrediti jedinstvenu definiciju je potrebno i iz razloga: razgraničenja nadležnosti pojedinih državnih tijela u suzbijanju organiziranog kriminaliteta; preciziranje granica i opsega zahvaćenja državne vlasti u temeljna ljudska prava i slobode građana; lakšeg prepoznavanja različitih oblika kriminalnog djelovanja članova organiziranog kriminaliteta; jasnije komunikacije službi MUP-a; posebnog statističkog praćenja stanja, kretanja i strukture ove vrste kriminala; donošenja utemeljenih prosudbi o stanju, kretanju i opsegu organiziranog kriminala, ispunjavanja obveze razmjene informacija o fenomenu na međunarodnoj razini.¹

U stranoj literaturi postoji mnoštvo definicija organiziranog kriminala. Među njima se posebno izdvaja definicija UN-a prema kojoj se organizirani kriminal definira kao "proširena i kompleksna kriminalna aktivnost koju vrše grupe lica, bilo labavo ili čvrsto povezane, u cilju ilegalnog bogaćenja na račun društvene zajednice i njenih članova". Iz ove definicije da se zaključiti da je akcent stavljen na grupu ljudi, kao i na ilegalno bogaćenje na račun društvene zajednice, odnosno da je jedna od glavnih osobina organiziranog kriminala - da on postoji i djeluje uvijek u svrhu ilegalnog bogaćenja na račun društvene zajednice i teritorije na kojoj egzistira.²

Neke od definicija moguće je pronaći u djelu „Kriminal u modernom društvu“, čiji autor smatra da „organizirani kriminal u svom sadržaju obuhvata i određenu vezu sa državom i pojedinim njezinim organima u vidu suradnje organa koji primjenjuju zakon, s onima koji ga ne poštuju i žele da ga izigraju“.³

1 Web stranica: Organizirani kriminalitet, Partnerstvo za društveni razvoj anttkorupcijski program, 2005. Dostupno na <http://integrityobservers.eu/default.aspx?id=114>

2 Web stranica: Business dictionary. Dostupno na: <http://www.businessdictionary.com/definition/organized-crime.html>

3 Eliot, M. A., (1962): Kriminal u modernom društvu

Sličnu definiciju zastupa i Boettcher navodeći da se „organizirani kriminal odlikuje uređenim zajedničkim djelovanjem više lica s ciljem da se ostvare direktno ili indirektno pokriveni profiti ili pak utjecaj u oblasti javnog života (...) tražeći da ilegalnim metodama ostvare stvarne monopole“.⁴

TREND RASTA ORGANIZIRANOG KRIMINALITETA U BIH⁵

- Bosna i Hercegovina je za relativno kratko vrijeme dobila brojna kriminalna udruženja i razne pojavne oblike organiziranog kriminala. Primjetno je da ne postoji namjera jačanja međusobnih veza kriminalnih grupa unutar Bosne i Hercegovine. Namjera i težnja za umrežavanjem je prisutna između grupa koje operiraju unutar BiH i susjednih zemalja, pa i šire.

- Dostupne informacije i podaci ukazuju na postojanje različitih pojavnih oblika organiziranog kriminala na području Bosne i Hercegovine, i to u njegovim različitim aspektima ispoljavanja (nedozvoljena proizvodnja i promet opojnih droga, nedozvoljeni promet oružjem i vojnom opremom, trgovina ljudima, krijumčarenje ljudi i ilegalne migracije, privredni kriminal i poreske utaje, krivotvorenje novca i drugih vrijednosnih papira, zloupotreba službenog položaja, visokotehnoški kriminal, krađa i preprodaja motornih vozila, ucjene, iznude, otmice, razbojničke krađe i dr.).

- U Bosni i Hercegovini porezne i carinske prevare se bilježe kao glavne kriminalne aktivnosti organiziranih kriminalnih grupa. Najčešća vrsta ovakve prevare zasniva se na „fiktivnim firmama i prometu“ na osnovu kojeg se prikazuje „fiktivni“ ulazni porez na osnovu kojeg se traži povrat PDV-a. Ove firme se koriste za trgovinu, a onda „se gase“ ili bankrotiraju kada dođe vrijeme plaćanja poreza.

- Najbrojnija kaznena djela privrednog kriminala su: zloupotreba položaja ili ovlaštenja u privredi, pronevjera u službi, krivotvorenje novca, prevara u privrednom poslovanju, falsificiranje ili uništenje službene isprave, porezna utaja, nedozvoljena trgovina, organizirani kriminal, a u vezi s poreznom utajom i carinskom prevarom.

- Korupcija je treće rangirani oblik organiziranog kriminala koji bi trebao biti prioritet vlasti u budućem djelovanju u borbi protiv organiziranog kriminala. Visokorizičan i značajan prostor za korupciju odnosi se na zloupotrebe u vezi s primjenom Zakona o javnim nabavkama kroz koji se vrši potrošnja značajnog dijela budžetskih sredstava.

- Kada su u pitanju organizirane kriminalne grupe koje se bave kaznenim djelom korupcije, nismo uspješni. Petrović, D., (1996): Organizovanje zločinačkih udruženja, Srpsko udruženje za krivično pravo, Beograd
- 5 Centar za sigurnosne studije (CSS), 2014.godine, Sarajevo

li identificirati neku posebnu grupu koja se isključivo bavi ovim kaznenim djelom, već one predstavljaju dio povezanih kriminalnih aktivnosti sa ostalim djelima. Zabrinjavaju podaci da je jedan broj nositelja kriminalnih aktivnosti uspio da davanjem mita u novcu i drugim vrijednostima pridobije u svojim kriminalnim aktivnostima i pojedine nositelje izvršne i sudske vlasti.

Jedan od najvažnijih segmenata kaznenopravnog reagiranja države svakako je suprotstavljanje organiziranom kriminalu. Države uvode radikalnu politiku suprotstavljanja organiziranom kriminalu i usklađuju kazneno zakonodavstvo zbog poboljšanja kaznenog postupka. Borba protiv organiziranog kriminala u svakoj državi smatra se i važnim političkim pitanjem o brizi državne vlasti za sigurnost svojih građana i funkcioniranje mehanizama pravne države. Za ostvarivanje uspješne borbe protiv organiziranog kriminala veoma je važno izvršiti sveobuhvatnu analizu svih segmenata i činilaca koji se nalaze u direktnoj vezi sa ovom negativnom društvenom pojavom. Svaka uređena društvena zajednica mora odrediti prioritetne zadatke, glavna usmjerenja, način djelovanja i odgovarajuću organizaciju policije i pravosuđa za borbu protiv organiziranog kriminala. Nastojanja usmjerena u ovom pravcu u posljednje vrijeme su veoma vidljiva, kako sa strane pravne nauke, tako i na polju djelovanja predstavnika države i državnih aparata i tijela zaduženih za ovu oblast. Bosna i Hercegovina je uvidjela koliko je značajna uloga ovih tijela, kao i od kolikog je značaja njihova međusobna suradnja u suprotstavljanju organiziranom kriminalu. Da bi se o ovom segmentu kaznenopravnog djelovanja stvorilo što potpuniji utisak potrebno je ovu materiju obraditi sa svih aspekata koji nam daju multidisciplinarni pristup prilikom proučavanja pojave organiziranog kriminala.

Naročito je značajno analizirati materijalno pravnu osnovu za suzbijanje organiziranog kriminala, uzimajući u obzir i iskustva drugih država koje su se ranije posvetile ovoj problematici i čiji su se državni sustavi prije suočili sa ovim fenomenom. Za suzbijanje organiziranog kriminala u Bosni i Hercegovini, neizbježno je analizirati problematiku kaznenopravnog tretmana ove pojave, s obzirom na to da je suprotstavljanje organiziranom kriminalu postavljen pred sve države kao jedan od najvažnijih uvjeta za punopravno stupanje u europske i svjetske integracije.

SUPROTSTAVLJANJE ORGANIZIRANOM KRIMINALU

Kako smo naveli organizirani kriminal predstavlja veliku opasnost po društvo i to iz više razloga. Kao najčešći razlozi se izdvajaju: teškoće detekcije, a s

time i teškoće u praćenju njegovog opsega i kretanja; teškoće u legalnoj kontroli kretanja kapitala; velika tamna brojka, često veća nego kod klasičnih oblika kriminala; intenzivno širenje u posljednjih desetak godina; transnacionalnost; raširenost organiziranoga kriminala kako u razvijenom svijetu, tako i u zemljama u razvoju, te tranzicijskim zemljama; opasnost širenja i u zemlje u kojima još nije izražena njegova rasprostranjenost u većem opsegu; neučinkovitost klasičnih metoda borbe protiv ove vrste kriminala; korištenje opasnih načina i sredstava izvršenja kaznenih djela, nerijetko primjenom nasilja; zbog koncentracije ogromne financijske dobiti proizašle vršenjem kaznjivih ponašanja opasnost od mogućnosti utjecaja na državnu upravu, te ukupne društvene procese i gospodarske tijekove.⁶

Svijet bez granica kao manifest globalnih ekonomskih, političkih, društvenih međuzavisnosti, koji se razvija u međunarodnoj zajednici, te sveukupni društveni tokovi i zbivanja početkom XXI stoljeća, na unutarnjem i međunarodnom planu, djelovali su stimulatивно na razvoj organiziranog kriminala i njegovu internacionalizaciju.⁷ Organizirani kriminal u svojoj završnoj fazi utemeljenja u nekoj državi pokazuje sva obilježja paralelnog sistema državnog sistema, izvan kontrole javnosti i vlade, s brojnim članstvom koje djeluje u slojevitim strukturama, poput poduzeća, zbog čega se teško prepoznaje, otkriva i dokazuje, čime je opasnost od organiziranog kriminala mnogostruko veća od opasnosti koju izazivaju i najteža klasična kaznena djela. Posebno treba imati u vidu da se organizirani kriminal transformira i prilagođava novim trendovima, kao i kaznenopravnom reagiranju u cilju njegovog suzbijanja.

Suvremena kriminalna udruženja karakterizira vrlo fleksibilna organizacijska struktura koja se posve prilagođava uvjetima koji garantiraju u danom vremenu i prostoru najveću kriminalnu dobit, pa se teško uočava hijerarhijski niz.⁸ U takvim kriminalnim udruženjima nisu bitno izražena hijerarhijska i strogo podređena obilježja. U posljednje vrijeme u najvećem je porastu kriminalna djelatnost upravo takvih kriminalnih udruženja, čija se zona djelovanja najčešće proteže i izvan nacionalnog, matičnog, državnog područja.⁹ Organizirani kriminal je popularan izraz koji se često upotrebljava, a koji nije u potpunosti definiran u zakonodavstvu. Zbog promjenjive prirode organiziranog kriminala i okoline u kojoj djeluje, nema općeprihvaćene definicije organiziranog kriminala.

6 Skropun, V., 1999. Penalni sustav pred izazovom organiziranog kriminala, Zagreb, str.73.

7 Bošković, M., 2004. Organizirani kriminalitet i korupcija, - Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka, str. 27

8 Modly, D., Korajlić, N., 2002. Kriminalistički rječnik, Centar za kulturu i obrazovanje, Tešanj, str. 501

9 Fatić, A., 2010. Organizirani kriminal kao predložak za kontrolnu politiku, Revija za bezbednost, br. 1/10, Beograd

Definiranje pojma organiziranog kriminala u mnogim državama se smatra gotovo prvim korakom za njegovo uspješno suzbijanje unutar nacionalnih granica ili izvan njih. Ako se ima u vidu raznovrsnost oblika djelovanja organiziranog kriminala, kao i poduzimanje niza mjera na nacionalnom i međunarodnom planu s ciljem njegovog suzbijanja, sve se više nameće potreba da se taj pojam zakonski definira i precizira. Zbog brze promjenjivosti i prilagođavanja novim oblicima rada upitna je vrijednost same definicije organiziranog kriminala u zakonodavstvu, s obzirom na to da pri uskim zakonskim odredbama postoji opasnost da definicija ne obuhvati sve pojavne oblike organiziranog kriminala. S tim u vezi, na razini Europske unije je prihvaćena definicija organiziranog kriminala koja se temelji na jedanaest karakteristika:¹⁰

1. sudjelovanje više od dvije osobe,
2. svaka osoba ima svoje određene zadatke,
3. djelovanje tokom dužeg ili neodređenog vremenskog perioda,
4. upotreba nekih oblika discipline i nadzora,
5. sumnja učinjenja teškog kaznenog djela,
6. djelovanje na međunarodnom području,
7. upotreba nasilja ili sličnih mjera zastrašivanja,
8. upotreba privrednih ili sličnih infrastruktura,
9. upletenost u pranje novca,
10. provođenje utjecaja na politiku, medije, javnu upravu, pravosuđe ili privredu,
11. temeljni motiv je stjecanje dobitka i moći.

Da bi se određeno kazneno djelo ili kriminalno udruženje definiralo kao organizirani kriminal mora imati najmanje šest od jedanaest karakteristika. Globalna i općepoznata saznanja o sadržaju i suštini organiziranog kriminala, njegovog pojmovnog određenja, pojavnih oblika, obima i stvarnih razmjera, još uvijek nisu dovoljna za sastavljanje sveobuhvatne, internacionalne i općeprihvaćene definicije, što obavezuje svaku državu da studiozno i stalno istražuje ovaj fenomen, te nastoji osigurati izmjene u kaznenom materijalnom, kaznenom procesnom i organizacionom procesnom pravu u cilju efikasnog otkrivanja i dokazivanja kaznih djela organiziranog kriminala.¹¹

KAZNENO PRAVNI OKVIR ZA BORBUTIV ORGANIZIRANOG KRIMINALA U BIH

U Bosni i Hercegovini još uvijek nije zauzet jasan stav o jedinstvenoj kriminološkoj definiciji organiziranog kriminala. Međutim, treba istaći da je od 1999. godine

10 Xavier, R., Stephane, Q., 2008., Organizirani kriminal, Zgreb, str.20

11 Šačić, Ž., 1997. Organizirani kriminalitet u Hrvatskoj, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Zagreb, str. 1.

organizirani kriminal formalno, definiran na zakonodavnom planu kao rezultat spoznaje da je stanje u svakodnevnom životu upućivalo na postojanje ovog fenomena i u Bosni i Hercegovini. U tom smislu, samo u jednom dijelu države, tj. na području Federacije BiH, po prvi put je definiran pojam organiziranog kriminala. Prema toj definiciji, organizirani kriminal se sastoji od onih kaznenih djela koja učine dvije ili više osoba koje djeluju kao ustrojeno udruženje ili organizacija u dogovoru tijekom jednog vremenskog perioda sa ciljem činjenja višestrukih prijestupa od kojih je za najmanje jedan predviđena kazna zatvora od pet ili više godina zatvora. Takvi prijestupi mogu biti sami sebi cilj, ili sredstvo stjecanja materijalne koristi, opstrukcije povratka izbjeglica ili ugrožavanje mira i stabilnosti u Federaciji BiH na neki drugi način i u odgovarajućim slučajevima nepropisnog utjecanja na rad javnih organa vlasti. Međutim, u Republici Srpskoj Kaznenim zakonom iz 2003. godine nije tretiran ovaj fenomen, osim članom 383 kao kazneno djelo „zločinačko udruženje“, tek Zakonom o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona Republike Srpske¹² definiran je pojam organiziranog kriminala. Organiziranim kriminalom smatra se kazneno djelo propisano KZ RS, izvršeno od strane pripadnika zločinačkog udruženja, ako za pojedino kazneno djelo nije predviđena teža kazna. Na osnovu prethodnih činjenica mogu se vidjeti različita pravna tretiranja ovog fenomena u Bosni i Hercegovini, odnosno entitetima. Ovakvo pravno reguliranje predstavlja određene poteškoće u otkrivanju i dokazivanju kaznenih djela organiziranog kriminala u Bosni i Hercegovini. KZ BiH predstavlja značajan i odlučan faktor u tretiranju ovog fenomena u pozitivnom zakonodavstvu, kao i mjere suzbijanja pojave organiziranog kriminala na cijelom teritoriju Bosne i Hercegovine. Prema tome, domaći stručnjaci, analizirajući pravni tretman organiziranog kriminala u postdejtonskom periodu, izdvajaju dva ključna momenta: a) definiranje ovog pojma u kaznenom zakonodavstvu BiH; i b) uvođenje inkriminacija o organiziranom kriminalu u zakon.¹³

Da se fenomenu organiziranog kriminala u Bosni i Hercegovine danas ipak poklanja velika pažnja pokazuju i odredbe novog Kaznenog zakona od marta 2003. godine, u kojem je glava XXII – dogovor, pripremanje, udruživanje i organizirani kriminal, u cijelosti posvećena kriminalizaciji onih radnji koje ne predstavljaju izvršenje drugih kaznenih djela, ali čiji je krajnji cilj izvršenje kaznenog djela kao plod interakcije više osoba, a koja predstavljaju posebno kazneno djelo.¹⁴

12 Službeni glasnik R. Srpske, br. 70/06.

13 Korajlić, N., 2012. Istraživanje krivičnih djela, Pravni fakultet, Sarajevo, str. 704.

14 Dimitrijević, V., 2007. Krivično djelo organizirani kriminal prema pozitivnom pravu BiH, Posao i pravda, časopis za pravnu teoriju i praksu, Sarajevo, god 6, br.1, str. 134

Tako se kazneno djelo organiziranog kriminala¹⁵ sastoji u činjenju bilo kojeg djela propisanog Kaznenim zakonom BiH od strane pripadnika zločinačke organizacije ili u organiziranju, ili na drugi način rukovođenju zločinačkom organizacijom koja učini ili pokuša ovo kazneno djelo. Kao što vidimo, pokušaj definiranja organiziranog kriminala u Bosni i Hercegovini zasniva se na osnovama kriminalno-zločinačkih organizacija. U tom kontekstu, opći dio KZ BiH u članu 1, stav 17, pod zločinačkom organizacijom¹⁶ smatra organiziranu grupu ljudi od najmanje tri osobe, koja postoji neko vrijeme, djelujući u cilju činjenja jednog ili više kaznenih djela za koje se po zakonu može izreći kazna zatvora od tri godine ili teža kazna zatvora. Kao što vidimo, Bosna i Hercegovina spada u grupu država u kojoj se borba sa organiziranim kriminalom nalazi u početnoj fazi, što se može uočiti iz analiza i izvještaja državnih tijela nadležnih za organizaciju i provođenje strategije za suzbijanje svih vidova organiziranog kriminala.

ZAKLJUČAK

Kako je u radu navedeno, vidljivo je da je Bosna i Hercegovina na području kaznenopravnog reagiranja protiv organiziranog kriminala uvela neke zakonske odredbe, a planiraju se i nove koje će povećati učinkovitost organa kaznenog gonjenja i pravosuđa. U borbi protiv organiziranog kriminala u Bosni i Hercegovini se mogu učiti neka promašena zakonska rješenja i zbog toga je jasno da postoji potreba za daljim i efikasnijim zakonodavnim reformama po pitanju borbe protiv organiziranog kriminala, jer efikasna borba protiv organiziranog kriminala nameće potrebu stalnog unapređenja i moderniziranja uz istovremeno usklađivanje sa međunarodnim standardima i usporedno sa pravnim iskustvima.

U cilju poboljšanja kaznenog postupka, aktivnosti Bosne i Hercegovine svakako bi se trebale fokusirati na razvoj i prilagođavanje materijalno pravnog i procesno pravnog okvira i izgradnji efikasnijih institucija za provođenje zakona. Ipak, u odnosu na ostale zemlje, Bosnu i Hercegovinu treba promatrati odvojeno u pogledu specifičnosti ustavno pravne organizacije, jer postoji neracionalna i asimetrična shema policije, tužilaštva i drugih organa za provođenje zakona. Kazneno pravo je jedan, ali ne i ključni faktor u borbi protiv organiziranog kriminala, budući da država s njim nastupa kad su posljedice već opipljive. Prilikom izrade kaznenopravnog okvira potrebno je imati u vidu sve segmente koji su značajni činioci

¹⁵ Član 250 KZ BiH, Službene novine Bosne i Hercegovine, br. 3/03, 32/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07 i član 383 KZ RS, Službeni glasnik RS, br. 70/2006.

¹⁶ Član 1, st. 17 KZ BiH, član 2, st 18 KZ FBiH, član 147, st 13 KZ RS i član 2, st 18 KZ BDBiH.

u izradi kaznenopravnih normi, od kojih ćemo neke navesti: stavovi sudske prakse, međusobna usklađenost, prije svega sa ostalim zakonima koji čine kazno pravo u širem smislu, utjecaj zakonodavne tradicije, pitanje kada treba dopunjavati i mijenjati KZ ili donositi novi, opravdanost izuzetaka kod najtežih oblika kriminaliteta (terorizam, organizirani kriminal, korupcija), uzimanje u obzir stavova nevladinih organizacija, stručnih udruženja i asocijacija građana i utjecaj javnog mijenja na proces stvaranja i usvajanja kaznenopravnih normi.¹⁷

¹⁷ Stojanović, Z., 2009. Proces stvaranja zakonodavstva i suzbijanje kriminaliteta, Stanje kriminaliteta u Srbiji i pravna sredstva reagovanja, Beograd

LITERATURA

1. Bošković, M., 2004. Organizovani kriminalitet i korupcija, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka, str. 27.
2. Centar za sigurnosne studije (CSS), 2014.godine, Sarajevo,
3. Dimitrijević, V., 2007. Krivično djelo organizovani kriminal prema pozitivnom pravu Bosne i Hercegovine, Posao i pravda, časopis za pravnu teoriju i praksu, Sarajevo, godina 6, br.1, str. 134.
4. Eliot, M. A., (1962): Kriminal u modernom društvu – prijevod, Svjetlost – Sarajevo.
5. Fatić, A., 2010. Organizovani kriminal kao predložak za kontrolnu politiku, Revija za bezbednost, br. 1/10, Beograd,
6. Xavier, R., Stephane, Q., 2008., Organizirani kriminal, Zgreb, str.20.,
7. Korajlić, N., 2012. Istraživanje krivičnih djela, Pravni fakultet, Sarajevo, str. 704.,
8. Modly, D., Korajlić, N., 2002. Kriminalistički rječnik, Centar za kulturu i obrazovanje, Tešanj, str. 501.,
9. Petrović, D., (1996): Organizovanje zločinačkih udruženja, Srpsko udruženje za krivično pravo, Beograd,
10. Skropun, V., 1999. Penalni sustav pred izazovom organiziranog kriminala, Zagreb, str.73.,
11. Stojanović, Z., 2009. Proces stvaranja zakonodavstva i suzbijanje kriminaliteta, Stanje kriminaliteta u Srbiji i pravna sredstva reagovanja, Beograd,
12. Šačić, Ž., 1997. Organizirani kriminalitet u Hrvatskoj, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Zagreb, str. 1.,

ZAKON

13. Zakonom o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona Republike Srpske, Službeni glasnik R. Srpske, br. 70/06.
14. Kazneni zakon BiH Član 250, Službene novine Bosne i Hercegovine, br. 3/03, 32/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07 i član 383 KZ RS, Službeni glasnik RS, br. 70/2006.
15. Član 1, st. 17 KZ BiH, član 2, st 18 KZ FBiH, član 147, st 13 KZ RS i član 2, st 18 KZ BDBiH.

INTERNET

16. Web stranica: Business dictionary. Dostupna: [http://www.businessdictionary.com/ definition/organized-crime.html](http://www.businessdictionary.com/definition/organized-crime.html)
17. Web stranica: Organizirani kriminalitet, Partnerstvo za društveni razvoj antikorupcijski program, 2005. Dostupno na <http://integrityobservers.eu/default.aspx?id=114>